

Література

1. Бессмертный А.З. Контекстуальные упражнения / А.З. Бессмертный / Иностранные языки в школе. - 1963. - №6. - С. 26-32.
2. Бим И.Л. Поход к проблеме упражнений с позиции иерархии целей и задач / И.Л. Бим // Иностранные языки в школе. - 1985. - №5 - С. 30-38.
3. Гурвич П.Б. О сочетании и взаимодействии некоммуникативных и коммуникативных упражнений / П.Б. Гурвич // Проблемы обучения иностранным языкам : сборник статей. - Владимир, 1976. - Т. 12. - С. 3-21.
4. Кузьмин С.С. Идиоматический перевод с русского языка на английский (теория и практика): учебник / Сергей Сергеевич Кузьмин. - М. : Флинта: Наука, 2004. — 312 с.
5. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Ефим Израилевич Пассов. - М. : Русский язык, 1989. - 276 с.
6. Смирнова З.А. Коммуникативные упражнения / З.А. Смирнова // Иностранные языки в школе. - 1965. - №2. - С. 44-52.
7. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе : учебное пособие / С. Ф. Шатилов. — М. : Просвещение, 1986. — 256 с.
8. Шубин Э.П. Типология тренировочных устных упражнений / Э.П. Шубин // Иностранные языки в школе. - 1965. - №1. - С. 13-20.

СМИСЛОВА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ У СИСТЕМІ НАУКОВОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

УДК: 159.923+159.0.018+124.2

Сласна М.В.

У статті подано короткий огляд стану проблеми смислової репрезентації у системі наукового психологічного знання. У ході дослідження теоретичних та експериментальних добутків зроблено наступні висновки: по-перше, явище смислової репрезентації було предметом розгляду у теоріях відображення, теоріях свідомості, теоріях смислу та теоріях когнітивної діяльності; по-друге, смислова репрезентація не просто перцептивна реакція, але визначення суті об'єкта як його значення для суб'єкта.

Ключові слова: смислова репрезентація, свідомість, образ втілу, смисл, особистісний смисл.

В статті представлено короткий огляд стану проблеми смислової репрезентації в системі наукового психологічного знання. В ході дослідження теоретичних та експериментальних результатів зроблено наступні висновки: во-первых, явление смысловой репрезентации было предметом рассмотрения в теориях отображения, теориях сознания, теориях смысла и теориях когнитивной деятельности, во-вторых, смысловая репрезентация не просто перцептивная реакция, но определение сути объекта как его значения для субъекта.

Ключевые слова: смысловая репрезентация, сознание, образ мира, смысл, личностный смысл.

The article presents an overview of problems in the system of semantic representation of scientific psychological knowledge. The study of theoretical and experimental works, made the following conclusions: first, the phenomenon of semantic representation was the subject of reflection in theories, theories of consciousness, theories of meaning and theories of cognitive activity, and secondly, semantic representation is not simply perceptual reaction, but the determination of the merits object as its value for the subject.

Keywords: semantic representation, consciousness, the image of the world, meaning, personal meaning.

Проблема смислової репрезентації відноситься до області дослідження особливостей перетворення індивідуального досвіду взаємодії з предметним світом у внутрішньопсихічні суб'єктивні структури. Різні аспекти даної проблеми були предметом дослідження у контексті багатьох психологічних шкіл та теорій. У руслі теорії відображення свідомість розглядається як структура, що відображає, а, отже, репрезентує дійсність, зберігає відображений досвід, регулює пізнавальні процеси (Е.Гуссерль, В.П.Зінченко, О.М.Леонтьєв, Д.О.Леонтьєв, М.К.Мамардашвілі, С.Л.Рубінштейн, С.Д.Смирнов, та ін.). У контексті когнітивної психології вивчаються особливості формування та функціонування когнітивних особистісних структур, протікання когнітивних процесів, завдяки яким здійснюється осмислення та репрезентація дійсності (Л.М.Веккер, М.Вертгеймер, Дж.Гібсон, Дж.Келлі, С.Кослін, У.Найсер, А.Пейвіо, О.К.Тихомиров, Е.Толмен, М.О.Холодна та ін.). Особливий внесок у розвиток даної проблеми зроблено дослідниками особливостей когнітивної та семантичної категоризації свідомості, суб'єктивної семантики та смислоутворення, психосемантичного оцінювання об'єктів (О.Ю.Артем'єва, Д.Банністер, Дж.Келлі, Ч.Осгуд, В.Ф.Петренко, В.І.Похилько, В.П.Сьоркін, Ф.Франселла, О.Г.Шмельов).

Сьогодні загальноновизнаним положенням є існування психічної реальності як суб'єктивного світу людини. Вагомими та перспективними для розкриття проблеми смислової репрезентації є підходи суб'єктивної семантики (О.Ю.Артем'єва) та експериментальної психосемантики (В.Ф.Петренко) [1, 17-18]. У даних підходах репрезентація розглядається як така, що здійснюється у сенсорно-перцептивних, семантичних та поняттєвих суб'єктивних структурах, як свосередніх ментальних просторах, які відображають модель реальності.

Метою даної статті є короткий огляд стану проблеми смислової репрезентації у системі наукового психологічного знання.

Репрезентація (representation) у перекладі з французької означає «представлення», «представленість», «відображення одного через інше» [6, 8, 9]. Як засвідчив аналіз літератури, на сучасному етапі розвитку психології, поняття репрезентації являється одним із актуальних, оскільки пояснює особливості перетворення індивідуального досвіду взаємодії з предметним світом

у внутрішньопсихічні суб'єктивні структури. Також слід зауважити, що проблема смислової репрезентації не породжена сучасністю, а є споконвічною та фундаментальною. Досліджуючи проблему свідомості та смислу, філософи Е.Гуссерль, Платон, та ін. мимоволі стверджували теорію смислової репрезентації. У працях З.Фрейда [13] спостерігасмо, що тлумачення смислу подій залежить від актуальної мотивації в певний момент, тобто стверджується множина варіантів репрезентації. А.Адлер підкреслює, що людина надає смисл речам згідно з їх важливістю і значенням у контексті діяльності. Смисли виражають цінність, предмети сприймаються крізь призму смислу привласненого ним [13].

Як зазначалося у працях Л.С.Виготського, О.М.Леонтьєва, С.Л.Рубінштейна та ін. [10, 11, 12, 13, 19], смислова репрезентація залежить від контексту життєдіяльності, скеровується потребами.

У ході аналізу наукових джерел було з'ясовано, що поняття «репрезентація» у психології вивчається у руслі двох підходів: у теоріях свідомості (зокрема, у теорії відображення у діяльнісному підході) та когнітивній психології. Так, у контексті теорії відображення – теорії «Образу світу» О.М.Леонтьєва об'єкти дійсності репрезентуються у структурі свідомості у вигляді чуттєвої тканини, значення та особистісного смислу. У руслі когнітивної психології репрезентація вивчалась як процес та форма відображення об'єктів дійсності у структурі психіки. Таким чином, вивчення даної проблеми дає змогу зробити деякі висновки.

У руслі когнітивного підходу існує багато спроб вирішити питання репрезентації. Спочатку вважалось, що репрезентації існують у формі мовних структур, згодом було доведено, що можливі репрезентації образного та мовного типу (А.Пейвіо). Сьогодні вони розрізняються як пропозиційні (такі, що мають аргументовано-предикативну структуру) та аналогові (такі, що зберігають свою подібність до оригіналу). Аналогові репрезентації зображують фрагменти світу, символічні та умовні моделі. Сукупність репрезентацій утворюють пам'ять, формують концептуальну модель світу [9].

У екологічній концепції Дж.Гібсона [8] стверджується, що відображення світу забезпечує єдність перцептивних та зовнішньо-рухових компонентів. У теоріях інформаційного напрямку репрезентацію розглядають як опрацювання та декодування сенсорної інформації. У.Найсер пропонує схему перетворення стимулів у ментальні одиниці: образ опрацьовується, порівнюється з даними попереднього досвіду, знову опрацьовується і входить до структури свідомості [8, 14]. Когнітивіський підхід розглядає репрезентацію у ракурсі перетворення інформації когнітивними структурами, завдяки яким інформація приймається, кодується та зберігається. Вхід та перетворення більше залежать не від стимулу, а від досвіду та знань, що містяться у пам'яті і суб'єктивність репрезентації пояснюється суб'єктивністю когнітивних структур [8]. Згідно з поглядами Дж.Ройса, репрезентації – розумові образи які мають форму розумових вражень, ідей, інсайтів і виникають внаслідок пізнавальних процесів. У кожного суб'єкта у відповідності до особливостей його когнітивної діяльності виробляється власна система суб'єктивних кодів, а відповідно і власні способи та особливості репрезентації [6]. Некогнітивіські теорії включають до структури пізнавальної діяльності не тільки знання, але

й ціль. Залежність змісту репрезентації від умов та цілей діяльності, наголошує М.Рішар [8], кожна нова задача викликає іншу репрезентацію. Він підкреслює, що репрезентація – не система знань та уявлень про світ, а відображення у об'єкту у певному контексті [8]. Тут спостерігається тенденція розрізнення репрезентації та когнітивних структур, що здійснюють її, а також залежність репрезентації та цілі, що притаманне смисловій репрезентації.

Загалом у когнітивному підході, відмічає В.М.Дружинін [8], виділяється два напрямки вивчення репрезентації: як змісту та формату відображення. У теоріях репрезентації у відображенні виділяються дві групи теорій: теорії єдиного формату репрезентацій та множинного формату репрезентації. Перша група підходів вважає, що репрезентація здійснюється за семантичними показниками у вигляді ознак, мереж чи конектів [8]. Друга група підходів схиляється до того, що інформація репрезентується у різних форматах одночасно. Згідно з моделлю подвійної репрезентації А.Пейвіо [6, 8, 21, 22], існує дві незалежні системи репрезентації (образна та вербальна), які розміщені на одному рівні організації когнітивної системи. У одиницях невербальної репрезентації кодується модальна інформація, при цьому зберігаються деякі перцептивні ознаки (які не можуть бути поділені на окремі елементи), що типово відповідні чи аналогічні об'єктам [8]. Про те, що образні репрезентації не зводяться до модальних, свідчать досліди Сайта [8]. На основі експериментів С.Кослін та Л.Брукс дійшли до висновку, що перцептивному та ментально-сканованому образі зберігаються відносні просторові характеристики розміру та відстані [6, 8]. С.Кослін пропонує різнорівневу та різноформатну модель репрезентації [8]. Сьогодні виділяються такі формати репрезентації: концептуальні, образні, функціональні, соціальні. Також виділяються репрезентації за видами: схеми та скрипти; за тривалістю: постійні та часові [8, 21, 22].

З.Кіреєва подає стислий опис поняття репрезентації, що висвітлено у працях [6] Р.Клацки, Б.М.Величковського, І.Хофмана, згідно з яким, знання, які отримуються внаслідок перетворення сприйнятого зберігаються в пам'яті у більше чи менше узагальнено-стислому вигляді. Вони являються способом зберігання інформації та засобами пізнання, через призму яких суб'єкт сприймає світ, виявляє інформацію, аналізує та синтезує дані, відображають впорядковані у ієрархічну систему стійких варіативних та інваріантних характеристик предметного світу, суб'єкт-об'єктних відношень, внутрішніх станів суб'єкта. Рівень та зміст пізнання визначається рівнем розвитку та змістом даних систем. Розглянуте вище розуміння внутрішньої впорядкованої системи знань співвідноситься з поняттям когнітивних структур [6]. М.О. Холодна та Н.І.Чуприкова розглядають поняття репрезентації та когнітивної структури як близькі. Когнітивні структури – матриці отримання знань, що формуються в процесі життя відносно стабільною основою динамічних процесів аналізу, синтезу, абстракції, узагальнення, носії ментального досвіду, а репрезентація – особлива форма організації ментального досвіду у вигляді індивідуального бачення конкретного об'єкту в конкретний момент [6, 21, 22]. Отже, когнітивна репрезентація – породжена суб'єктом ментальна конструкція на основі зовнішніх стимулів та внутрішнього контексту знань суб'

екта через реорганізацію досвіду шляхом категоризації, диференціації, трансформації, передскоплення, переводу інформації в іншу модальність і т.д. М.О. Холодна розглядає когнітивні структури як фіксовані форми досвіду у вигляді фреймів, сценаріїв, перцептивних схем, семантичних універсалій та когнітивні структури у ракурсі генезу: операціональні та понятійні когнітивні структури, які досліджувались Ж.Піаже та Л.С.Виготським [6, 21, 22]. Понятійні психічні структури співвідносяться з поняттями «концепт», «категорія», «схема». Концепт являється формою буття когнітивних структур людської свідомості, мислення, пізнання, що знаходить своє відображення в культурі. Концептуальна структура когнітивно диференційована та ієрархічно організована, включає в собі всі пізнавальні здібності людини (логічний зміст, афекти, екзистенцію) та нижче розміщені рівні когнітивних структур. М.О. Холодна вважає, що концептуальні структури відповідають за тип організації знань; забезпечують можливість переробки інформації в словесно-мовній, візуально-просторовій та чуттєво-сенсорній формі; сприяють розгортанню психологічного простору відображення, в якому будується репрезентація [6]. Формами когнітивних репрезентацій являються сприйняття, уявлення, схеми, переконання, очікування, прототипи, сценарії, плани, концепти. Вони включають логічний зміст, афекти, екзистенційні реакції, виступають як значимі переживання, містять настрій, очікування та досвід особистості [6].

Отже, спочатку когнітивна психологія розглядає поняття репрезентації як фіксованої форми впорядкованого знання чи форми зберігання знання у структурі свідомості у вигляді прототипів, фреймів, слідів пам'яті, перцептивних еталонів та інших форм репрезентації [8, 21, 22]. Сьогодні у контексті когнітивної психології репрезентація розглядається не як форма фіксації знання, а як інструмент прикладання знань до певного аспекту дійсності [6, 22]. Вчені схильні називати цей аспект репрезентації «когнітивна репрезентація». Загально визнаним є те, що когнітивна репрезентація ініціюється ззовні, але здійснюються когнітивними структурами зсередини. Вагомим для нашого дослідження є розрізнення когнітивних структур та когнітивної репрезентації, де під когнітивною репрезентацією розуміється особлива форма організації ментального досвіду у вигляді індивідуального бачення конкретного об'єкту в конкретний момент.

Розглянемо поняття репрезентації у системі теорії свідомості. Безсумнівно, проблема свідомості у психології являється фундаментальною і розглядається з різних підходів. (В.М.Аллахвердов, Б.Г.Ананьєв, Г.О.Балл, М.М.Бахтін, М.О.Бернштейн, Л.С.Виготський, В.П.Зінченко, О.М.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов, О.Р.Лурія, М.К.Мамардашвілі, С.Л.Рубінштейн), пророблено велику роботу у напрямку дослідження та теоретичного опису структури свідомості, принципів її діяльності. (О.Ю.Агафонов, В.М.Аллахвердов, Б.Г.Ананьєв, Л.С.Виготський, Л.М.Веккер, В.Вундт, В.О.Ганзен, В.П.Зінченко, О.М.Леонтьєв, О.Р.Лурія, В.Ф.Петренко та ін.), однак, загально визнано, що на сьогодні нема такої структури яка б могла вичерпно описати даний феномен – кожна із структур розкриває певний її аспект.

На думку С.Л.Рубінштейна [19], центральною проблемою психології є процес усвідомлення людиною світу. Через усвідомлення формуються знання про дійсність, а внаслідок процесу усвідомлення формується свідомість.

Це – система знань, за допомогою яких людина може усвідомлювати себе та дійсність [6]. У рамках діяльнісного підходу у працях О.М.Леонтьєва свідомість розглядається як внутрішній неусвідомлений рух, відкриває суб'єктові картину предметного світу, і сама являється багатовимірною системою знань про світ – «Образом світу» [11]. Теоретична концепція свідомості за [10, 11, 12] включає до складу свідомості такі три шари: чуттєву тканину – переживання світу вигляді чуттєвих модальних образів, образ світу – систему значень, особистісний смисл – суб'єктивне пристрасне «значення для мене» життєвих об'єктів та явищ, що переживається у формі інтересу та емоцій [20].

Очевидно, що у теоріях свідомості репрезентація розглядається як смислова репрезентація – представляє предмет у смисловій формі. Смисл – основна твірна свідомості. Наше буття та свідомість надають смисл речам та світові. Саме у свідомості світ отримує смисл [5, 13]. Поняття смислу розглядали багато вчених: О.Ю.Артем'єва, Г.О.Балл, М.М.Бахтін, Л.С.Виготський, М.Вебер, Е.Гуссерль, Дж.Келлі, Д.О.Леонтьєв, О.М.Леонтьєв, О.А.Потебня, В.Франкл, Г.Фреге, Р.М.Фрумкіна, Г.Г.Шпет, К-Г. Юнг та багато інших. На основі аналізу наукових джерел виявлено, що смисл, як наукове поняття спочатку розроблявся у герменевтиці, лінгвістиці, семіотиці, логічній семантиці. Відповідно до цього у кожній із галузей науки, поняття смислу має різне значення, що в деякій мірі вплинуло на різне розуміння поняття смислу у системі категорій психології. Згідно з трансперсональною теорією смислу, за В.В.Налімовим [15, 16] смисл – космологічний, існує споконвіку, являється інструментом пізнання і розуміння явищ через накладання фільтру у відповідності до форми культури, науки, мови, філософії, релігії. Особистість являється так званою, архітектонікою смислів: свідомість індивіда виступає текстом реальності, що включає індивідуальні та колективні смисли [13, 15, 16].

Велике значення для теорії смислу та смислової репрезентації у психології зіграв феноменологічний підхід (Е.Гуссерль, М.Мерло-Понті, Ж-П.Сартр, М.Хайдегер, Г.Шпет, К.Ясперс), де зауважувалось, що особистості являється не сам світ, а його смисл; завдяки системі смислів формується впорядкований досвід – свідомість [5, 13]. Явища, що феноменологічно дані свідомості, вже не суть об'єкти, а одиниці смислу – тобто тут йдеться про смислову репрезентацію (смисли є представниками об'єктів). Джерелом смислу виступає діючий суб'єкт, смисли формуються інтенційністю свідомості, залежать від актуальних умов діяльності, афективного переживання [13].

Одним із найвагоміших внесків, у ракурсі вивчення смислової репрезентації, є теорія особистісних конструктів Дж.Келлі. Дж.Келлі [7] стверджує, що сприймання та розуміння об'єктів та явищ здійснюється у відповідності до системи особистісних конструктів, як складної багатовимірної категоріальної системи координат. Особистісні конструкти являються формою суб'єктивного досвіду та полярними пізнавальними шкалами, за якими диференціюється, протиставляється та визначається місце кожного об'єкту та явища. Згідно з позицією «конструктивного альтернативізму» Дж.Келлі, об'єктивна дійсність може мати різну інтерпретацію. У процесі відображення дійсності та навчання система особистісних конструктів по-

стійно розвивається, збагачується, переструктурується. Людина як дослідник конструює власну теорію світу, висуває гіпотези, і перевіряє їх на практиці, виявляє закономірності і за допомогою них інтерпретує та прогнозує ситуації [7]. Конструкт виконує роль суб'єктивної смислової шкали свідомості у континуальних вимірах, а не властивістю об'єкту, також не лінгвістичним утворенням, хоча виражається у застосуванні слів, значень. Конструкти як ядерні смислові утворення особистості надають суб'єктивного тлумачення об'єктам, смислова репрезентація залежить від системи особистісних конструктів [13, 7].

Смислова репрезентація також розкривається у теорії відображення – концепції «Образ світу» О.М.Леонтьєва та його послідовників. У пізнанні навколишнього світу суб'єкт за допомогою органів чуття отримує сенсорні дані на основі яких формуються перцептивні образи відповідної модальності. Сума властивостей та зв'язків різних модальностей формує багатовимірний образ, який вклучає часово-просторові характеристики навколишнього світу і утворює чуттєву тканину свідомості [10,11]. О.М.Леонтьєв пише, що окрім чотирьох вимірів простору й часу світ має ще й п'ятий квазівимір: «перехід через чуттєвість за межі чуттєвості, через сенсорні модальності до амодального світу» [20]. У психологічному значенні образ світу – це виділена у вузлі сенсорних модальностей (які виражаються у фактурі чуттєвої тканини але не тотожні їй) надчуттєва властивість, що виражається у вигляді значення і характеризується амодальністю [11,12]. У структурі образу світу, предметний світ виражається у значеннях [20]. Значення несуть в собі суб'єктивний вимір внутрішньо системних зв'язків об'єктивного предметного світу. Суб'єктивне значення подій та предметів структурує образ світу не аналогічно до структури метричного простору, а стягує та розтягує простір і час, розставляє акценти значущості, порушує послідовність, не зважає на всі види логічних зв'язків [2, 17, 20]. В.П.Сьоркін підкреслює, що оскільки образ світу є п'ятим квазівиміром, який пронизує чотири інших, то представляється не об'єктами матеріального світу, а поняттями, значеннями, ідеями, думками; охоплює інтегральну систему значень, базується на суттєвих ознаках для діяльності суб'єкта значеннях, а не ознаках, відчуттях, враженнях, уявленнях. Основною функцією образу світу є доповнення образу реальності значеннями, побудова пристрасної ідеальної моделі світу у відповідності до системи діяльності [2, 17, 20].

Теоретико-експериментальні дослідження психосемантики поглиблюють уявлення про особливості смислової репрезентації. В.Ф.Петренко визначає свідомість як вищу форму психічного відображення, яка вміщає засвоєний суб'єктом довід, моделює світ, перетворює світ у діяльності. Відмічається, що свідомість багатовимірна, має три рівні: категоріальних форм, культурно-специфічних значень, індивідуально-особистісних систем значень. Всі рівні

та грані цих рівнів формують цілісну картину світу в якій живе індивід [6, 17, 18].

У теоретико-експериментальних психосемантичних дослідженнях О.Ю.Артем'євої доведено, що уявлення про об'єкт формується не окремо в акті пізнання, а на основі слідів досвіду психічного життя суб'єкта, тобто на основі вже сформованого суб'єктивного образу світу [1, 2, 6]. В якості пізнавальної структури О.Ю.Артем'єва розглядає суб'єктивний досвід, який має трьохрівневу будову: перцептивний світ, картина світу та глибинний образ світу. Поверхневий шар характеризується модальністю, називається «перцептивний світ». Об'єм та зміст перцептивного світу мінливий, залежить від особливостей органів чуття, емоцій. Семантичний шар чи картина світу формуються на основі вражень, які постачає перцептивний світ і являється структурованою сукупністю відношень між об'єктами. Відношення між об'єктами визначаються особливостями діяльності об'єкта та скеровуються глибинним образом світу який має аномальну природу [1, 2].

Аналіз вищезгаданих та інших теорій з'ясував, що поняття репрезентації у психології пов'язане з проблемою психічного відображення. У контексті багатьох теорій як когнітивного так і інших напрямків, висвітлюються різні аспекти репрезентації, які швидше не суперчать, а доповнюють один одного. Однак на сьогодні відсутнє цілісне уявлення про особливості смислової репрезентації і постає проблема узгодження теоретико-експериментальних надбань різних психологічних шкіл та теорій.

Таким чином можна зробити наступні висновки, по-перше: проблема смислової репрезентації є багатоаспектною; по-друге: на сьогодні відсутній підхід та узгодженне представлення поняття смислової репрезентації. На основі цього пропонується модель, у якій впорядковано та показано досліджувані аспекти, що стосуються проблеми смислової репрезентації: 1) смислові структури свідомості, 2) когнітивні конструкти, 3) когнітивні процеси, 4) регуляторні когнітивні структури особистості, 5) когнітивні здібності особистості, 6) формати та компоненти репрезентації.

Як видно із рисунка 1, дослідження *смислових структур свідомості* здійснювалось у контексті теорій свідомості як структури, що відображає дійсність. Зокрема, у концепції «Образ світу» О.М.Леонтьєва та його послідовників (В.П.Зінченко, С.Д.Смирнов, В.П.Сьоркін) та психосемантичних дослідженнях (О.Ю.Артем'єва, В.Ф.Петренко, В.П.Сьоркін, Ю.К.Стрелков, О.Г.Шмельов).

Когнітивні конструкти були предметом дослідження у руслі когнітивної психології щодо структур, завдяки яким здійснюється пізнання (Дж.Гібсон, Дж.Келлі, У.Найсер, М.О.Холодна). М.О.Холодна називає їх «когнітивні структури». До них відносяться концепти, фрейми, передбачаючі схеми, гіпотези, прототипи.

Рис. 1. Дослідження семантичної репрезентації.

Когнітивні процеси: сприйняття, відчуття, мислення, пам'ять, увага, ува, мовлення досліджуються у руслі психології психічних процесів та когнітивної психології. Зокрема особливу увагу пізнавальним психічним процесам у ракурсі семантичної репрезентації приділяють увагу Р.Арнхейм, Л.М.Веккер, О.Р.Лурія, О.К.Тихомиров та ін.

Регуляторні когнітивні структури особистості – це особистісні утворення, які здійснюють, скеровують, регулюють пізнавальну діяльність у відповідності до особистісного досвіду. До цих утворень відносяться установки, цінності, диспозиції, мотиви (О.Г.Асмолов, О.В.Запорожець, Д.О.Леонтьєв, О.М.Леонтьєв, В.М.Мясищев, О.Е.Насиновська, В.В.Столін, Д.М.Унадзе).

Когнітивні здібності особистості – особистісні характеристики, від яких залежить якість та зміст репрезентації. До когнітивних здібностей відносяться такі психологічні явища: інтелект, інтуїція, когнітивні стилі. Це складне поєднання психофізичних даних та сформованих у життєдіяльності способів пізнання, набутого досвіду, знань. Дослідження цих феноменів є в центрі уваги когнітивної психології та індивідуальності (Г.Айзенк, Б.Г.Ананьєв, В.М.Дружинін, В.А.Колга, У.Найсер, В.В.Селіванов, Г.Уїткін, Д.М.Унадзе, М.О.Холодна, І.П.Шкуратова).

Формати та компоненти репрезентації – продукт смислової репрезентації, наслідок психічного відображення у смислових структурах свідомості. Про це йдеться у працях таких авторів - О.Ю.Артем'єва, С.Кларк, С.Кослін, О.М.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов, Ч.Осгуд, А.Пейвіо, В.Ф.Петренко, С.Д.Смирнов, В.В.Столін, В.П.Сьоркін, О.Г.Шмельов.

Як видно зі схеми, цілісна картина про смислову репрезентацію утворюється у перетині трьох основних сфер наукового знання: смислових теорій свідомості, теорій когнітивних процесів, теорій про особистісні когнітивні моделі. На перетині цих сфер наукового знання утворюються ще три області: теорії про особистісні когнітивні способи та здібності; теорії про регулятивні когнітивні структури особистості; теорії про формати і компоненти репрезентації. Побудована нами модель наукового знання про смислову репрезентацію, дозволяє систематизувати уявлення про основні аспекти досліджень даної проблеми.

Дослідивши теоретичні та експериментальні здобутки, можна зробити наступні висновки: по-перше, явище смислової репрезентації було предметом розгляду у теоріях відображення, теоріях свідомості, теоріях смислу та теоріях когнітивної діяльності; по-друге, смислова репрезентація не просто перцептивна реакція, але визначення суті об'єкта як його значення для суб'єкта (тобто смислова оцінка), завдяки якій об'єкти отримують своє представлення у множинному форматі, де глибинним амодальним утворенням є смисл – змістова одиниця свідомості; по-третє, поняття репрезентації як смислової долає односторонність реактивно-стимульного відображення об'єкту у будь-якому форматі та підкреслює невід'ємність репрезентації від свідомості особистості. Також було доведено, що дослідження репрезентації доцільно здійснювати комплексно як смислового явища.

Стосовно визначення поняття смислової репрезентації, доведено, що **смислова репрезентація – цілісне багатоконпонентне уявлення смислового змісту об'єкта у структурах свідомості**. Смислова репрезентація представляє об'єкт у конкретний момент, відбувається у реальних відношеннях суб'єкта з об'єктивною дійсністю у контексті діяльності, визначається потребами та мотивами спрямованістю особистості, визначає місце і роль об'єкту, згідно з контекстом актуальних обставин, у загальній структурі індивідуального образу світу, що формується у життєдіяльності особистості; здійснюється у свідомості і залежить від її змісту.

Список використаних джерел:

1. Артемьева Е.Ю. Основы психологии субъективной семантики / Елена Юрьевна Артемьева. – М.: Смысл, 1999. – 352 с.
2. Артемьева Е.Ю. Психология субъективной семантики / Елена Юрьевна Артемьева. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 128 с.
3. Выготский Л. С. Проблемы общей психологии / Лев Семенович Выготский. – М.: Педагогика, 1982. – 504 с. – (Собрание сочинений: В 6-ти т. Т. 2. / Под ред. В. В. Давыдова)
4. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии (1913). / Эдмунд Гуссерль. – М.: Лабиринт, 1994. – 110 с.
5. Гуссерль Э. Феноменология / Эдмунд Гуссерль (статья в Британской энциклопедии – The Encyclopaedia Britannica. 14-th edition., 17. (p. 699-

703) (1939). [Электронный ресурс] / журнал «Логос». 1/1991 с.12 - 21 Режим доступа до журн.: <http://anthropology.rinet.ru/old/1/gusserl-fenomen.htm>

6. Киреева З. А. Развитие понятий и представлений о времени в сознании детей и юношества: Дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Одесский гос. ун-т им. И.И.Мечникова. - О., 1998. - 158 л.

7. Келли Дж. Теория личности: психология личных конструкторов / Дж. Келли. — СПб.: Речь, 2000. — 249 с.

8. Когнитивная психология. Учебник для вузов / [И.В. Блинникова, А.Н. Воронин, В.Н. Дружинин и др.]. — М.: ПЕР СЭ, 2002. — 480 с.

9. Краткий словарь когнитивных терминов / Под общей редакцией Е.С. Кубряковой. — М.: Филол. ф-т МГУ им. М.В. Ломоносова, 1997. — 245 с.

10. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. / Алексей Николаевич Леонтьев. — М.: Педагогика. — 1983. Т.1. — 392 с.; Т.2. —1. — 320 с.

11. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. / Алексей Николаевич Леонтьев. — М.: Политиздат, 1977. — 304 с.

12. Леонтьев А.Н. К психологии образа / Алексей Николаевич Леонтьев / Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14, Психология. 1986. № 3. - С. 72-76.

13. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. / Дмитрий Алексеевич Леонтьев. — М.: Смысл, 2003. — 487 с.

14. Найсер У. Познание и реальность. Смысл и принципы когнитивной психологии / Ульрих Найссер. — М., Прогресс, 1981. — 232 с.

15. Налимов В.В. Вселенная смыслов (интервью) / В.В.Налимов // Общественные науки и современность. 1995. № 3. - С. 122-132.

16. Налимов В.В. Спонтанность сознания. Вероятностная теория смыслов и смысловая архитектура личности. / В.В.Налимов. — М.: Прометей, 1989. — 287 с.

17. Петренко В.Ф. Введение в экспериментальную психосемантику: исследование форм репрезентации в обыденном сознании. / Виктор Федорович Петренко. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1983. — 176 с.

18. Петренко В.Ф. Основы психосемантики. / Виктор Федорович Петренко. — СПб.: Питер, 2005. — 480 с.

19. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. / Сергей Леонидович Рубинштейн. — М.: Изд-во АН СССР, 1957. — 328 с.

20. Серкин В.П. Пять определений понятия и схема функционирования образа мира / Владимир Павлович Серкин // Вестник Моск. ун-та. Серия 14: Психология. 2006. №1. - С.11-19.

21. Холодная М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума / Марина Александровна Холодная. — СПб.: Питер, 2004. — 384 с.

22. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / Марина Александровна Холодная. — СПб.: Питер, 2002. — 272 с.